

Institut za pedagoška istraživanja
Beograd

Institut za psihologiju
Filozofskog fakulteta u Beogradu

XXVI NAUČNA KONFERENCIJA
„PEDAGOŠKA ISTRAŽIVANJA I ŠKOLSKA PRAKSA“

*Kvalitativna istraživanja
kroz discipline i kontekste:
osmišljavanje sličnosti i razlika*

ZBORNİK RADOVA

Urednici

Vladimir DŽINOVIĆ
Tijana NIKITOVIĆ

12. i 13. mart 2021. godine
Online konferencija

XXVI NAUČNA KONFERENCIJA
„PEDAGOŠKA ISTRAŽIVANJA I ŠKOLSKA PRAKSA“

*Kvalitativna istraživanja
kroz discipline i kontekste:
osmišljavanje sličnosti i razlika*

ZBORNİK SAOPŠTENJA

Urednici
Vladimir Džinović
Tijana Nikitović

12. i 13. mart 2021.
Online konferencija

PROGRAMSKI ODBOR

Predsednik

dr Vladimir Džinović, viši naučni saradnik

Institut za pedagoška istraživanja, Beograd

Članovi

Dr Dušan Stojnov, redovni profesor

Filozofski fakultet, Univerzitet u Beogradu

Dr Zora Krnjaić, viši naučni saradnik

Institut za psihologiju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Beogradu

Dr Slavica Ševkušić, viši naučni saradnik

Institut za pedagoška istraživanja, Beograd

Dr Nikoleta Gutvajn, viši naučni saradnik

Institut za pedagoška istraživanja, Beograd

Dr Ivana Stepanović Ilić, docent

Filozofski fakultet, Univerzitet u Beogradu

Dr Biljana Stanković, docent

Filozofski fakultet, Univerzitet u Beogradu

Dr Nataša Simić, viši naučni saradnik

Institut za psihologiju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Beogradu

Dr Marina Videnović, naučni saradnik

Institut za psihologiju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Beogradu

msr Sanja Grbić, istraživač saradnik, asistent

Institut za pedagoška istraživanja, Beograd

Filozofski fakultet, Univerzitet u Beogradu

ORGANIZACIONI ODBOR

Predsednik

msr Tijana Nikitović, istraživač pripravnik

Institut za psihologiju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Beogradu

ORGANIZATORI SKUPA

INSTITUT ZA PEDAGOŠKA ISTRAŽIVANJA
Dobrinjska 11/3 • 11 000 Beograd • Srbija
www.ipi.ac.rs

INSTITUT ZA PSIHOLOGIJU, FILOZOFSKI FAKULTET U BEOGRADU
Čika Ljubina 18-20 • 11 000 Beograd • Srbija
www.f.bg.ac.rs/instituti/IPS/o_institutu

Napomena. Realizaciju ovog istraživanja finansiralo je Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije (br. Ugovora 451-03-9/2021-14/200018).

SADRŽAJ

PLENARNA SAOPŠTENJA	7
KVALITATIVNA ISTRAŽIVANJA I APA 7.....	9
Jelena Pavlović	
GENEALOŠKA ANALITIKA KAO KVALITATIVNA METODOLOGIJA	12
Dušan Marinković, Dušan Ristić	
RADIONICE.....	17
METODOLOGIJA ZA ANALIZU AGONISTIČKOG SOPSTVA I PODSTICANJE NJEGOVE PROMENE.....	18
Vladimir Džinović	
KOLEKTIVNI RAD SEĆANJA.....	22
Ana Đorđević, Biljana Stanković	
DEO I	
TRANSDISCIPLINARNOST	27
TRANSDISCIPLINARNOST KAO PUT KA REŠAVANJU GLOBALNIH PROBLEMA: ZAŠTO NEMA MESTA ZA „DRUŠTVENJAKE“?	28
Nataša Simić, Tijana Nikitović	
TRANSDICIPLINARNI PRISTUP U SMANJENJU STIGMATIZACIJE UČENIKA SA POTREBOM ZA DODATNOM PODRŠKOM	33
Dejan Golubović	
GRADOVI KOJI UČE KAO PROSTOR ZA INTERDISCIPLINARNA ISTRAŽIVANJA I SARADNJU U UNIVERZITETSKOJ NASTAVI.....	38
Violeta Orlović Lovren, Marija Maruna, Danijela Milovanović Rodić	
PROMIŠLJANJE PROSTORA KAO OSNOVA ZA TRANSDICIPLINARNO ISTRAŽIVANJE DIGITALNOG OBRAZOVANJA	44
Nikola Koruga, Tamara Nikolić	
DEO II	
OBRAZOVANJE.....	49
ISKUSTVA UČENIKA IV RAZREDA OSNOVNE ŠKOLE SA DIGITALNIM I KLASIČNIM TESTOVIMA ZNANJA	50
Ivana Stepanović Ilić, Kristina Mojović, Marina Videnović	

KAKO UČENICI SREDNJIH ŠKOLA U SRBIJI DOŽIVLJAVAJU UČENJE NA DALJINU.....	54
Nena A. Vasojević, Snežana Kirin, Ivana Vučetić	
ANALIZA VIZUELNIH PRIKAZA U UDŽBENICIMA IZ PROŠLOSTI: PRIMER IZ OBLASTI ISTORIJE PEDAGOGIJE	58
Đurđa Maksimović, Milica Sekulović	
DEO III	
POTENCIJALI KVALITATIVNIH ISTRAŽIVANJA I METODOLOŠKA PITANJA	63
O VREDNOVANJU KVALITATIVNIH ISTRAŽIVANJA NA PRIMERU RETKIH BOLESTI – DA LI SMO I MI „SIROČIĆI“?	64
Isidora Jarić, Marko Milenković, Miloš Milenković	
ZNAČAJ KVALITATIVNOG PRISTUPA U OBLASTI PROCENE INTELIGENCIJE	69
Ana Altaras Dimitrijević, Zorana Jolić Marjanović	
CATEGOR 1.1 – SLOBODAN SOFTVER ZA POMOĆ U RAZVRSTAVANJU ODGOVORA U KATEGORIJE I ANALIZI KATEGORIJA	73
Dušica Filipović Đurđević, Đorđe Đurđević	
MODEL AGONISTIČKOG SELFA: OBLICI RAZVOJA I PROMENE	79
Sanja Grbić, Dragan Vesić i Vladimir Džinović	
ODNOS INTERSUBJEKTIVNE SAGLASNOSTI I KONSENZUSA: RIGIDNA DAMA I GOSPODIN SA HILJADU MASKI	84
Marija Bulatović, Lidija Radulović	
DEO IV	
OBRAZOVNE PROMENE I OBRAZOVNE POLITIKE	91
KOMPARATIVNA ANALIZA PROGRAMA METODOLOGIJE ISTRAŽIVANJA NA STUDIJAMA PEDAGOGIJE: ODNOS KVANTITATIVNE I KVALITATIVNE PARADIGME.....	92
Ante Grčić, Morana Koludrović	
VAŽNOST I VRSTE ISTRAŽIVANJA U PROVOĐENJU KURIKULUMSKIH REFORMI NA NACIONALNOJ RAZINI.....	97
Morana Koludrović	
MULTIŽANROVSKA ANALIZA NARATIVA U CILJU UNAPREĐENJA OBRAZOVNIH POLITIKA.....	101
Katarina Mičić, Selena Vračar, Tijana Jokić Zorkić	
DOPRINOS KVALITATIVNIH ISTRAŽIVANJA IZUČAVANJU OBRAZOVNIH NEJEDNAKOSTI	106
Dragana Gundogan	

KAKO UČENICI SREDNJIH ŠKOLA U SRBIJI DOŽIVLJAVAJU UČENJE NA DALJINU*

Nena A. Vasojević, Snežana Kirin, Ivana Vučetić**

Inovacioni centar Mašinskog fakulteta u Beogradu, Univerzitet u Beogradu

Uvod. Učenje na daljinu podrazumeva svaki kurikulum koji je predstavljen učenicima/studentima bez neposrednog kontakta sa predavačem, usled prostorne i/ili vremenske distance (Sagheb-Tehrani, 2009:3). Na svom osnovnom nivou, učenje na daljinu se odvija kada su predavač (nastavnik, profesor) i učenici fizički odvojeni velikim rastojanjem i kada se za premošćavanje ovog jaza koristi digitalna tehnologija sa ciljem da se simulira komunikacija licem u lice (Ristić & Mandić, 2018). Nakon 19. veka modernizacija obrazovanja je započela ubrzano da se širi što se može povezati sa promenama koje su se dešavale u društvu (Maksimović & Osmanović, 2018: 92). Razvojem tehnologija medija i komunikacija menjala se i koncepcija učenja na daljinu, koja u savremenim okvirima podrazumeva učenje uz korišćenje računara i pametnih uređaja, Interneta i raznovrsnih digitalnih platformi i kanala koji omogućavaju razmenu nastavnih sadržaja i interaktivnu komunikaciju između predavača i učenika i učenika međusobno, kreiranjem on-line zajednice za učenje (Sun & Chen, 2016:158). Pregled relevantne literature ukazuje da su razvoj i veća primena modela učenja na daljinu doneli i veći broj termina koji definišu ovaj model učenja, pa se u literaturi nailazi na termine kao što su: on-line nastava, učenje na daljinu, daljinsko obrazovanje itd. I pored ekspanzije tehnologije, menjanja društva i politika obrazovanja često možemo čuti nedoumice po pitanju primene modela učenja na daljinu, kako od strane profesora, tako i od strane učenika/studentata. Savremena istraživanja koja upoređuju učenje na daljinu i tradicionalno školovanje pokazuju da nastava i učenje na daljinu mogu biti jednako uspešni kao tradicionalna nastava ukoliko se koriste odgovarajući nastavni metodi i tehnologije, ukoliko postoji interakcija između učenika i ukoliko postoji blagovremena povratna veza između nastavnika i učenika (Ristić & Mandić 2018, prema Moore & Thompson, 1990; Verduin & Clark, 1991).

Implementacija novih modela učenja i primena novih tehnologija u nastavi dovodi do unapređenja sistema obrazovanja, ali utiče i na promene nastavnih sadržaja. Zbog toga je važno da obrazovne ustanove prihvate inovacije u organizaciji i metodama nastave kako bi pratile potrebe društva i ostale konkurentne (Kirin i sar., 2019). Rezultati studije slučaja učenja na daljinu sprovedene na jednom američkom univerzitetu pokazali su da je, sa aspekta studenata, najveća prednost učenja na daljinu fleksibilnost, dok su najveći nedostaci nemogućnost dobijanja konstruktivnog odgovora u vezi sa kompleksnim temama i nedostatak ličnog kontakta (Sagheb-Tehrani, 2009: 6). Učenje na daljinu je koncept koji je

* Ovaj rad nastao je kao rezultat finansira Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije.

** Email: nenavasojevic@hotmail.com

posebno važno razmotriti, kako bi obrazovne institucije bile pripremljene za rad u vanrednim okolnostima i kako bi se izbegli prekidi u nastavi i osigurao kontinualan tok bez gubitaka u vremenu i kvalitetu nastave i učenja. Cilj ovoga rada je da se sagledaju (do sada neistražena tema) nedostaci učenja na daljinu kod učenika srednjih škola u Srbiji tokom primene nove koncepcije rada u periodu vanredne situacije.

Metod. U ovom radu predstavljen je deo rezultata obimnog istraživanja koje je sprovedeno na teritoriji Republike Srbije tokom aprila 2020. godine, u periodu vanredne situacije izazvane pandemijom virusa COVID-19. Uzorak istraživanja je prigodan i obezbeđen je ličnim kontaktima autorki. U istraživanju je učestvovalo 339 učenika srednjih škola iz Srbije, od čega je 123 učenika stručnih škola i 216 učenika gimnazija.

Podaci su prikupljeni uz pomoć on-line upitnika. Upitnik sadrži pitanja koja se odnose na socio-ekonomske podatke (5 pitanja); ispitivana iskustava i procene učenika o načinima primene novih modela u praksi (26 pitanja u obliku petostepene Likertove skale) i tri pitanja otvorenog tipa koja su imala za cilj da se dobije uvid u prednosti i nedostatke primene novih nastavnih modela u praksi. Za potrebe ovog rada analizirani su odgovori na pitanje koje se odnosi na *glavne nedostatke učenja na daljinu*. Formulacije pitanja bile su uopštene da bi se učesnicima istraživanja omogućila veća sloboda u korišćenju sopstvenog sistema konstrukata za opisivanje fenomena učenja na daljinu.

Rezultati. Za obradu materijala odabrana je induktivna tematska analiza (Braun & Clarke, 2006; Kuckartz, 2014). Autorke su se detaljno upoznale sa transkripcijama fokusa, da bi potom postigle konsenzus oko toga da jedinica analize bude iskaz, tj. smisla celina koja je veća od sintagme, ali manja od rečenice ili jednaka njoj. Početak analize obuhvatao je inicijalno kodiranje iskaza učenika, gde su prepoznate teme u odgovorima ispitanika (odgovorima se dodeljuju kodovi koji odgovaraju prepoznatim temama). Sledeći korak je zahtevao grupisanje kodova u semantički bliske celine na osnovu kojih su imenovane teme. Prilikom analize dobijenih podataka izvršeno je sređivanje kodnog sistema. Glavne teme su imenovane tako da reflektuju sadržaj odgovora koji su njima kodirani. Nakon određivanja glavnih tema na osnovu odgovora učenika definisani su glavni nedostaci online učenja koje su učenici prepoznali. Kroz sve korake prošla su dva istraživača. Podaci su predstavljeni u Tabeli 1.

Tabela 1. Teme proizašle iz slobodnih odgovora učenika (nedostaci online učenja iz perspektive učenika srednjih škola)

Ključne teme-naziv kategorije	Primeri kodova	Tipični primeri
Loša komunikacija sa profesorima sa tehničkog aspekta	Profesori nemaju dovoljno veštine u korišćenju IKT	„Profesori su nedovoljno upućeni u tehnologiju i vise od pola njih ne zna ni power point da otvori“ “To što se profesori ne snalaze sa modernom tehnologijom najbolje“. “Nespremnost profesora, tehnički problemi“.
	Tehnički problemi	“Nedovoljna obučenost profesora za korišćenje platformi za učenje“.
Obim gradiva	Profesori nam šalju više materijala za domaći	„Profesori se nekada malo „opuste“ pa nam pošalju više domaćeg nego što bi trebalo.“ “Mnogo domaćih zadataka i prevelika zahtevanja“. “Nastavnici šalju ceo dan materijal i naporno mi je da čitam to“.
	Profesori nam šalju mnogo materijala	“Profesori koji daju obimnije nego što inače stižemo u školi da obradimo“.
Društveni kontakti	Nedostaju mi kontakt sa drugovima	„Nedostaju mi prijatelji iz škole, nedostaje mi iskustvo srednje škole koje je nezamenljivo, i lakše pratim nastavu kada slušam u školi“. “Ne viđamo se sa prijateljima“.
	Nedostaje mi kontakt sa profesorima	„Socijalni momenat, kontakt sa profesorima i učenicima, dvorište, fizičko“.
Objektivnosti u evaluaciji rezultata učenika	Prepisujemo domaći	„Ništa se uglavnom ne nauči, samo šaljem domaće koje uglavnom prepisemo jedni od drugih, sve je zbunjujuće.“
	Manje učimo	„Manje se uči, sve može da se prepíše, svi su na isti način ocenjivani bez obzira da li su se trudili za to ili su samo prepisali“.
Nedostatak tradicionalnog modela učenja	Ne razumem lekciju kao u školi	„Učenici uz ovakav način rada ne mogu da savladaju gradivo onoliko dobro koliko bi to bilo u školi, samo napisana lekcija nije isto što i objašnjena“. “Nejasne lekcije koje se ne mogu objasniti putem slike ili klipa, u učionici je sve lakše“.
		“Nedostatak predavanja, odnosno žive reči“. “Ne mogu da razumem lekciju kao kad profesor predaje u školi“. „Smatram da se na ovaj način postižu slabiji rezultati, i da se manje stvari zapamti nego kad sam na času. Na času bismo mogli da postavimo pitanje odmah, a i lakše je biti koncentrisan kada se predavanje dešava uživo“.

Diskusija i zaključak. Na osnovu ovog istraživanja mapirano je pet problema koje učenici srednjih škola u Srbiji doživljavaju kao nedostatak online učenja u odnosu na tradicionalni model učenja. Najčešće se u odgovorima učenika beleži viđenje nedostataka koji su vezani

za samu koncepciju učenja na daljinu – nedostatak ličnog kontakta i interakcije između nastavnika i učenika i učenika: Sem toga se uočava neregulisana tehnička sredina za koju profesori nisu u potpunosti spremni, što dovodi do loše komunikacije, niske motivacije učenika i njihove nezainteresovanosti. Samo gradivo se ne usvaja u meri u kojoj se usvaja kada se izlaže na tradicionalan način. Dobijeni rezultati ukazuju da je pre svega potrebno unaprediti tehničke veštine nastavnika kako bi se obezbedila interakcija nastavnika i učenika. Nastava podrazumeva dvosmernu interakciju (nastavnik-učenik-nastavnik), a ne samo jedan tok. Na taj način učenici bi dobijali više povratnih informacija od svojih profesora, a ujedno bi se postigao i bolji kvalitet nastave. Otklanjanjem ovih nedostataka stvorio bi se bolji uslov za uspešniju realizaciju nastave na daljinu.

Nova koncepcija nastave izaziva mnoge promene u teoriji i praksi. Potrebno je stalno unapređivati, otklanjanjem uočenih nedostataka, jer obrazovanje je ključ razvoja društva i poboljšanja životnog standarda. Ove rezultate treba posmatrati kao polaznu osnovu za dalja istraživanja i treba imati u vidu da su predstavljeni rezultati dobijeni u prvoj fazi realizovanja online modela učenja. Dalja istraživanja treba da ispitaju mapirane nedostatke, kako bi se dodatno unapredio ovaj model učenja.

Ključne reči: *učenje na daljinu, učenici, srednja škola, nedostaci*

Literatura

- Braun, V. & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3, 77–101. doi:10.1191/1478088706qp063oa
- Kirin, S., Vasojević N. & Vučetić I. (2019). Lean implementation challenges. U D. Slović i D. Stojanović (Ur.), *Lin transformacija i digitalizacija privrede Srbije*. Međunarodni naučnikup XII skup privrednika i naučnika SPIN '19, 7–8.11.2019. Beograd: Fakultet organizacionih nauka, 61–69.
- Kuckartz, U. (2014). *Qualitative text analysis*. London: Sage publications.
- Maksimović, J. Ž., & Osmanović, J. S. (2018). Značaj medijske kulture za alternativno obrazovanje. *Filozofija medija: mediji i alternativa : zbornik radova sa naučnog skupa, Jagodina-Končarevo*, 6-8. septembar 2017.str. 91-103.
- Moore, M. G. & Thompson, M. M. (1990). *The effects of distance learning: A summary of the literature . Research Monograph No. 2*. University Park, PA: The Pennsylvania State University, American Center for the Study of Distance Education.
- Ristić, M. i Danimir, M. (2018). *Obrazovanje na daljinu*. Beograd : Učiteljski fakultet, 2018.
- Sun, A., & Chen, X. (2016). Online education and its effective practice: A research review. *Journal of Information Technology Education: Research*, 15, 157-190.
- Tehrani, M. (2009). The Results of Online Teaching: A Case Study. *Information Systems Education Journal*, 7 (42), 3-9.
- Verduin, J.R., & Clark, T.A. (1991). *Distance education: The foundations of effective practice*. San Francisco, CA: Jossey Bass.